

## MERKNADER TIL KONSESJONSSØKNAD 03.05.24 OG VILKÅRSREVISJON 03.05.24

### 1. INNLEDNING

Herved inngis merknader til konsesjonssøknad og vilkårsrevisjon for grunneierne

- Odd Kjos-Hanssens dødsbo, gnr. 68 bnr. 1 og gnr. 65 bnr. 2, Suldal kommune.
- Erik Jordebrekk, gnr. 68 bnr. 3, Suldal kommune.

Merknadene er knyttet til konsesjonssøknadens Østre del, og prosjektene Kvanndal 2, Suldal 2B og Nordmork. Merknadene er knyttet til tema/områder, og ikke det enkelte prosjekt da det er flere tema/områder som omfatter flere eller alle prosjekt.

Merknadene er ikke fullstendige da Statnett sine planer for kraftlinjer og trafostasjoner ikke er fremlagt. Grunneier kan heller ikke se at Lyse Kraft har vurdert om omsøkte tiltak oppfyller kravet i §5 i Forskrift for rammer for Vannforvaltningen: «*Tilstanden i kunstige og sterkt modifiserte vannforekomster skal beskyttes mot forringelse og forbedres med sikte på at vannforekomstene skal ha minst godt økologisk potensial og god kjemisk tilstand...*».

Merknadene er utformet dels som spørsmål/problemstillinger, og dels som generelle og konkrete merknader. I merknadene er konsesjonssøknaden forkortet OU.

### 2. SAMMENDRAG

RSK DA har som del av OU i pkt 3.16.3 søkt om samtidig ekspropriasjonstillatelse. Grunneier motsetter seg at det gis samtidig ekspropriasjonstillatelse. Som det vil framgå av merknadene nedenfor er det mange forhold som ikke er tilstrekkelig utredet av Lyse og der grunneier har bedt om ytterligere redegjørelser. OU gir heller ikke konkret beskrivelse av det enkelte inngrep og det har heller ikke vært forhandlinger mellom partene.

RSK DA hevder å eie alle fallrettigheter forbundet med OU. Håndgivelsene og etterfølgende skjønn krever en grundigere gjennomgang etter høringsfristen; dels for å klarlegge at RSK har slike rettigheter og dels om det tidligere er utbetalt erstatning for alle disse.

Det er grunneiers syn at de negative følgene av omsøkte tiltak underkommuniseres. Dette gjelder særlig konsekvensene for Holmavatnet. Senkning av LRV med 5 meter og koblingen til pumpekraftverket medfører store negative konsekvenser for ferdsel på vatnet sommer og vinter, for fiskebestanden og for villreinen.

Statsforvalteren i Agder har ledet arbeidet med å lage utkast til tiltaksplan for villrein (desember 2023). Målet med tiltaksplanen er å forbedre levevilkårene for villreinen. Grunneier bemerker at OU ikke belyser hvordan omsøkte tiltak er tilpasset utkastet til tiltaksplan for villrein. Etter grunneiers vurdering er det ikke grunnlag for å konkludere at omsøkt tiltak vil ha forbedret påvirkning og "Noe positiv konsekvens (+)" for villrein i Kvanndalen Landskapsvernområde og Holmavassåno biotopområde (Fagrapport villrein side 4). Verneforskriftene og levevilkårene for villrein må vektlegges sterkere enn omsøkt OU og vilkårsrevisjon.

Det er positivt at det etableres et nytt kraftverk i Nordmork og dermed minstevannføring i Roalkvamåno.

Utbyggingen vil føre til stor trafikk gjennom Roalkvam og Bleskestad i flere år, med en vesentlig trafikkøkning i anleggsperioden. Det må avsettes midler og ikke minst tid, til oppgradering av eksisterende veier og trafikkiksringstiltak for strekningen Kilen – Kvanndalen/Holmavatnet.

Grunneier støtter flytting av vegbom på anleggsvegen fra Sandvatnet til Holmavatnet, samtidig med at gjennomgangstrafikken stanses.

Merknadene inneholder også forslag til avbøtende tiltak i fbm. vilkårsrevisjon og dersom OU godkjennes.

### **3. GRUNNEIERS MERKNADER TIL SØKNAD OM EKSPROPRIASJON**

Etter lovendring i 2017 (endringslov 21.06.2017 nr. 101) har en reguleringskonsesjon ikke lenger ekspropriasjonsvirkning, jfr. vdregll. § 30 første ledd. Det følger av § 30 som henviser til oreigningslova at det nå må treffes særskilt vedtak om ekspropriasjon av grunn og rettigheter som regulanten ikke har fått tilgang til på annen måte.

For vedtak om ekspropriasjon gjelder saksbehandlingsreglene i oreigningslova supplert med reglene i forvaltningsloven. Det stilles krav til at saken utredes og belyses slik at det blir gitt et forsvarlig grunnlag for interesseavveiningen etter orl. § 2, andre ledd.

I søknad om ekspropriasjon har RSK DA generelt lagt til grunn at de aktuelle inngrep «åpenbart er mer til gagn enn skade». Grunneier bemerker at interesseavveiningen ikke bare skal foretas på overordnet nivå. Etter orl. § 2 skal fordeler og ulemper ved ekspropriasjonsinngrepet vurderes for den enkelte grunn- og rettighetshaver – og også for det enkelte inngrep. Orl. § 2 annet ledd har krav om at det må regnes med at det enkelte inngrep er «tvillaust er til meir gagn enn skade».

Som det vil fremgå av merknadene nedenfor er det flere forhold som ikke er tilstrekkelig utredet. Søknaden om konsesjon gir heller ikke en tilstrekkelig konkret beskrivelse av det enkelte inngrep, jfr oreigningslova § 11 der det fremgår at «*det så langt råd er (skal), vera gjort greie for kven oreigningsinngrepet råkar, kva det går ut på og inngrepsføremålet . Med kart eller rit (skisse) må det likeins vera gjort greie for kva markestykke saka gjeld. Dessutan må det så langt det let seg gjera, vera oppgeve korleis stykket ligg til, kor stort det er, kva slag det er av og kva det no vert nytta til.*

Det er tale om en rekke større og mindre inngrep, og det er grunneiers syn at saken ikke er tilstrekkelig opplyst for så vidt det gjelder det enkelte inngrep. Før en har avklart om det er alternative løsninger som gir mindre skade for grunneier, vil det ikke foreligge et forsvarlig grunnlag for å foreta en konkret interesseavveining etter oreigningslova § 2. I denne sammenheng bemerkes det også at det ikke er klarlagt hvilke inngrep som vil følge av tilhørende (og nødvendige) anlegg som skal etableres av Statnett. For å kunne vurdere virkningen av det enkelte inngrep er det nødvendig at også disse forhold er klarlagt.

I OU pkt 3.16.3 er det opplyst at flere av anleggene og tiltakene vil etableres på eiendommer som allerede disponeres av RSK, og at RSK tidligere også har ervervet nødvendige rettigheter på enkelte andre eiendommer som blir berørt av de omsøkte planen. Det er generelt angitt at: «*Det må likevel erverves enkelte nye midlertidige og varige rettigheter på flere eiendommer*». Det må klarlegges hvilke rettigheter RSK har, og hvilke rettigheter RSK søker om tillatelse til å ekspropriere. Det kan ikke gis en generell og ubestemt ekspropriasjonstillatelse.



I den grad tidligere ervervede rettigheter utvides og utnyttes i et større omfang eller på en annen måte enn det som ble lagt til grunn ved ervervet, vil det være et spørsmål om dette er nye rettigheter. Generelt er det grunneiers syn at utvidelse av eksisterende anlegg, og nye inngrep, må ha klar hjemmel, og at grunneier skal ha erstatning for disse inngrep i tråd med reglene i vederlagloven, jfr også vdregll § 30. Til illustrasjon vises det til at de omsøkte prosjektene også innebærer at man nå vil utnytte fallrettigheter som ikke allerede utnyttes i dag. Dette gjelder eksempelvis fallet mellom Holmavatnet og Sandvatnet (Holmevassåno) og fallet i Tverråna fra bekkeinntaket og ned til Sandvatnet.

Det har ikke vært minnelige forhandlinger mellom partene. Forhandlingsvilkåret i forskrift av 2. juni 1960 til Oreigningslova § 1, er følgelig ikke oppfylt. Oreigningslova sitt system er at det skal forhandles før det treffes vedtak om ekspropriasjon. Gjennom forhandlinger vil partene få konkretisert de ulike inngrep, avklare hvilke rettigheter som må erverves, og grunneier gis reell mulighet til påvirkning. Vilkåret om forhandling er følgelig sentralt for grunneiers mulighet til å ivareta sine interesser, og følgelig en viktig rettsikkerhetsgaranti. I denne sak, der det er betydelige inngrep, og relativt få grunneiere sett i forhold til prosjektets omfang, er det ikke grunnlag for å gjøre unntak fra forhandlingsvilkåret.

Av grunner som nevnt ber grunneier om at det ikke treffes vedtak om ekspropriasjon samtidig med konsesjonsvedtak.

#### **4. GRUNNEIERS MERKNADER TIL KONSESJONSSØKNAD OG VILKÅRSREVISJON**

##### **4.1. GENERELT**

Tabell 4.31 OU side 119 viser samlet konsekvens for kraftverkene i Østre vassdrag innenfor områdene jordbruk, utmark, vann, skog og mineralressurser. Grunneier bemerker at **Påvirkningen for vann vil være «Betydelig forringet (--）」 og ikke som angitt «Ubetydelig (0)».** **Samlet konsekvenser for naturressurser bør derfor være «Noe negativ konsekvens».**

##### **4.1.1. Utbyggingsplan – anleggsperioden (OU side 61 og 108)**

Utbyggingen antas samlet sett å skje over en periode på inntil 6 år. Anleggsperioden, midlertidige inngrep og virkningen av disse er i liten grad beskrevet. Da midlertidige inngrep vil vare i lang tid er det sentralt at også virkningene av dette belyses. Grunneier har her følgende spørsmål:

- Hva er tidsplanen for hovedaktivitetene for utbyggingen i Østre Vassdrag; fram til oppstart av drift?
- Vil Østre og Vestre vassdrag bli utbygget sekvensielt? Hvilket vassdrag vil bli bygget ut først?
- Hvor vil det bli etablert anleggsområder (verksteder etc). for tunelldriving vedr. Suldal 2B kraftstasjonen, Tverråno anlegget og andre anlegg?
- Hvor er det planlagt brakkeleir for utbygging av Østre vassdrag?
- Hva vil være maksimal arbeidsstyrke (antall) for omsøkt tiltak for Østre vassdrag?

Foruten inngrep i form av riggområder, lager og deponi, vil selve byggeaktiviteten med transport, sprenging, graving og lasting, samt helikoptertrafikk ha betydelige konsekvenser for jakt og bruk av hytter i området. Det må vurderes om byggeaktiviteten også vil ha virkning for jakt utover den tid anleggsperioden varer.

#### 4.1.2. Trafikksikringstiltak

Utbyggingen vil føre til stor trafikk gjennom Roalkvam i flere år, med en vesentlig trafikkøkning i anleggsperioden. Det må avsettes midler til oppgradering av eksisterende veier og trafikksikringstiltak fra Kilen til Roalkvam, i Roalkvam og for strekningen Roalkvam – Bleskestad – Kvanndalen/Holmavatnet.

Søknaden opplyser ikke om Lyse har vurdert hvilke trafikksikringstiltak som bør gjøres før anleggsarbeidet starter, og om hvor store investeringsestimater og tidsperiode(r) som Lyse har avsatt til trafikksikringstiltak.

Fastboende og hytteeiere i Roalkvam har sendt merknader til NVE med forslag til trafikksikringstiltak som bør etableres i fbm. utbyggingen. Grunneierne støtter de foreslåtte tiltakene.

#### 4.1.3. Økonomiberegninger

Det fremgår av OU at simuleringer viser god lønnsomhet ved å øke reguleringen av Holmavatnet. Av fagrapport Hydrologi s 16: fremgår det at «*Modellen... skal optimalisere den økonomiske verdien av produksjonen mot et marked*».

OU inneholder ingen økonomiberegninger. Etter grunneiers syn vil disse være sentrale ved vurderingen av om eksempelvis senkning av LRV i Holmavatnet med 5 meter vil være tvillaust meir til gagn enn til skade.

- Grunneierne ber om at Lyse eller NVE gir innsyn i slike beregninger.

#### 4.1.4. Anleggsvei Sandvatnet Holmavatnet

I Vilårsrevisjon side 58, anleggsvei Sandvatnet – Holmavatnet opplyser Lyse at «*bruk av anleggsvegar må regulerast etter gjeldande standardvilkår for ferdsel, og det må og gjelde for disse grunneigaranes sin bruk av denne vegen*».

- Innebærer «*gjøldande standardvilkår*» at grunneiere for eiendommer i Vinje på østsiden av Holmavatnet fortsatt skal ha egne nøkler til bom på anleggsveien?

Det er i OU opplyst at søker vil ha fokus på å redusere miljøkonsekvensene ved dagens anlegg, eksempelvis ved tilbakeføre veier som ikke er i bruk eller å redusere bruken av veier generelt, særlig de mest høytliggende veiene.

Grunneier er imot at eksisterende anleggsvei til Holmavatnet fjernes, men stiller seg positiv til redusert trafikk på anleggsveien ved reduksjon i antall brukere som har nøkler til veibom, og at bommen flyttes til avkjørsel til lukehuset ved Sandvatnet. Det bemerkes at det for grunneier Kjos-Hanssen sin eiendom var en grunnleggende forutsetning for håndgivelse fra 1962 at grunneier ble gitt vederlagsfri rett til å benytte de veier som ble anlagt.

Lyse har opplyst at grunneierne i Vinje ikke har noen tinglyst rett til å bruke anleggsveien. Det er heller ikke noe rettsgrunnlag for å tildele nøkler til disse grunneierne. Følgelig bør de ikke lenger ha nøkler til veibommen for å styrke villreinens levevilkår og unngå «gjennomgangstrafikk» på anleggsveien.



## 4.2. VILLREIN

Grunneier vurderer at tiltaket vil ha negative konsekvenser for villrein. Det fremgår av fagrapport villrein side 3 at mange av de viktige trekkorridorene i leveområdet er sterkt påvirket av inngrep og forstyrrelser. Videre fremgår det av rapporten side 4 at Holmavatnet-Kjelavatnet-Langeidvatnet sommer- og høstbeite området har svært stor verdi, men vil bli noe forringet og konsekvensen er angitt til Middel Konsekvens (--). Det samme gjelder for Blåsjø-E134 vinterbeite området. Samlet konsekvens for villrein er «Noe negativ konsekvens».

Fagrapporten side 26 viser til at både Hardangervidda og Setesdal – Ryfylkeheiene gis klassifisering dårlig kvalitet etter kvalitetsnormen for villrein. Hverken Setesdal – Ryfylke eller Hardangervidda oppfyller dermed kvalitetsnormens overordnede målsetting om minst middels kvalitet i villreinområdene.

Det er utarbeidet utkast til tiltaksplan for villrein fra desember 2023. I fagrapporten side 26 er det vist til at «*Målet med tiltaksplanen er å oppnå minimum middels kvalitet i de to villreinområdene ved neste klassifisering etter kvalitetsnormen i 2025.*»

- Grunneier bemerker at OU ikke belyser hvordan omsøkte tiltak er tilpasset utkastet til tiltaksplan for villrein, og ber om en slik redegjørelse

Fagrapport villrein side 49, første avsnitt viser til at «*Over Tverråno mellom Djupetjørnane og Litlavatnet er det registrert trekkorridoren med helårlig funksjon for villrein*». Videre fremgår det av fagrapporten side 55 at pumpekraftverket vil medføre mer oppsprukket is og «*Det vil bidra til å redusere villreinens muligheter for å trekke over isen på Holmavatnet vinterstid etter utbygging*».

Grunneier bemerker at en tredobling av vannføringen i elven mellom Djupetjørnane og Litlavatnet vil påvirke bruken av trekkorridoren. Grunneier viser også til at reduksjon av LRV i Holmavatnet, sammen med virkningen av pumpekraftverket vil medfører dårlige isforhold; og følgelig redusere villreinens muligheter for å trekke over isen på Holmavatnet vinterstid. Det er manglende kunnskap om isforhold ved bruk av pumpekraftverk. OU beskriver heller ikke villreinens nåværende bruk av isen på Holmavatnet som trekkveg.

Det er etter grunneiernes syn ikke grunnlag for å konkludere at omsøkt tiltak vil ha «Noe positiv konsekvens (+)» for villrein i Holmavassåna biotopverneområde (OU tabell 4-26).

Den norske turistforening (DNT) har kvistet turløype over Holmavatnet. Av OU s. 124 fremgår «*I ytterste konsekvens vil det ikke lenger være hensiktsmessig med kvistede skiløyper over magasinet, og dagens funksjon magasinet vil ha bl.a. for DNTs brukere kan forsvinne*» Grunneier bemerker at dersom DNTs turløype som følge av dette legges om vest for Holmavatnet, vil dette ha ytterligere negativ konsekvens for villreinens trekkorridorer.

Grunneier viser forøvrig til at anleggsperioden på 6 år med anleggstrafikk vil kunne få betydning for villreinens trekkorridorer.

### 4.3. HOLMAVATNET

#### 4.3.1. Senkning av LRV - Generelt

Dagens LRV er 4,5 m lavere enn normal vannstand. Forslaget nå er å mer enn doble denne avstanden til 9,5 m under gammel normalvannstand.

Det er grunneiers syn at følgene av omsøkte tiltak underkommuniseres. I dag brukes Holmavatnet som vannvei, til grunneiers egen jakt og fiske og grunneiers næringsvirksomhet (utleie av jakt, fiske og sauebeite).

En senkning av LRV vil ha store og inngripende konsekvenser for nødvendig ferdsel med båt og landingsplasser for grunneier, sauegjeterer, jegere og fiskere.

5 meter reduksjon av LRV vil være et stort merkbart naturinngrep med betydelige negative konsekvenser for sommer- og vinterferdsel, fiske, og villrein. Grunneier er derfor imot senkning av LRV med 5 meter fra LRV kote 1048 til kote 1043.

De «merkbare endringene» som beskrives i Fagrapport Hydrologi side 3 er ikke de sentrale effektene av tiltaket: *«For tema som er vurdert er det ikke forventet at det vil bli store negative endringer i forhold til slik som vassdragene har vært regulert. De mest merkbare endringene vil være knyttet til fyllingen av de berørte inntaksmagasinerne, og forventet reduksjon/endring i overløp fra inntaksmagasinerne som følge av økt driftsvannføring i kraftverkene i vassdraget. Det vil sannsynligvis bli noen endringer i isforholdene i magasinene som er direkte berørt av utbyggingsalternativene. Vanntemperatur vil i liten grad bli påvirket».*

OU side 124: Senkning av LRV med 5 meter *«kan gi praktiske utfordringer for de grunneierne som fisker eller ferdes med båt på magasinet, og medfører redusert attraktivitet på grunn av de visuelle virkningene av reguleringssonen i barmarksperioder for de som f.eks, benytter området til fotturer, fiske og jakt.»* Senkning av LRV byr på mye mer enn *«praktiske utfordringer for grunneierne»* slik det er redegjort for nedenfor. Redusert attraktivitet pga visuell virkning blir det minste problemet.

I Fagrapport Hydrologi (side 3) står det at *«det vil ikke bli store negative endringer i forhold til slik som vassdragene har vært regulert».*

Grunneier bemerker at ytterpunktet *ikke vil være «sterkt forringet bruk av Holmavatnet til skigåing»* slik det er angitt i OU Side 125; første avsnitt. Ytterpunktene er at Holmavatnet ikke kan brukes

- i) som vannvei av grunneier,
- ii) i grunneiers næringsvirksomhet (jakt, fiske og sauebeiteutleie) dersom vannstanden er lavere en gammel normalvannstand og
- iii) i fbm næringsvirksomhet seinvinters (snøskuter transport).

- Grunneier ber om en redegjørelse av strømningsforholdene ved Naustdalsneset ved pumping eller turbinering ved LRV sommerstid, og om det er en terskel mellom Naustdalsneset og Naustdalsholmen.



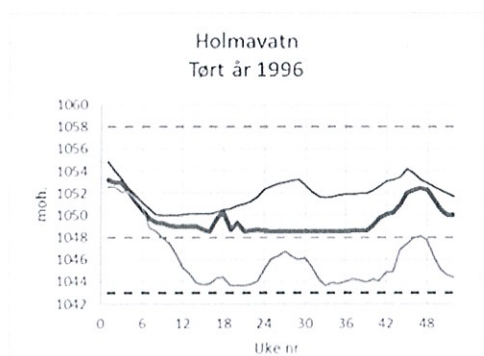
Samlet konsekvens for Friluftsliv vil være «*Sterk negativ konsekvens*» på grunn av vansker med å bruke Holmavatnet som vannvei for grunneiers næringsvirksomhet pga LRV og usikre isforhold som påvirker grunneiers næringsvirksomhet og turistløype vinterstid.

#### 4.3.2. Senkning av LRV - ferdsel på Holmavatnet om sommeren

Lavere LRV gir ikke bare en praktisk utfordring for grunneiere som fisker eller ferdes med båt på magasinet (OU side 124), men vil gjøre det nærmest umulig å bruke båt på Holmavatnet når vannstanden er lavere enn gammel normalvannstand pga gjørmene i strandsonen.

Konsekvensene for båttransport i Holmavatnet er betydelig undervurdert når vannstanden er under gammel normalvannstand på 1053,5. I Fagrappport naturressurser side 53 uttales «*Også for de som benytter båt til tilkomst til jaktområder og fiske på Holmavatnet kan en endring i fyllingsmønster og senking av LRV medføre ulemper knyttet til å få båter opp og ned fra vannet. Det bemerkes likevel at magasinet allerede reguleres 10 m i dag.*».

Figur i Fagrappport Hydrologi side 86:



Figur 5-117 Sammenligning av magasinfylling

I fbm damforsterkingen i 2018-19(?) var Holmavatnet tappet ned under gammel normalvannstand på 1053,5. Det avdekket strandsoner med gjørmene som gjorde at det kun var mulig å bruke båt «i tørre perioder». Det var ikke mulig å sette ut eller trekke opp båt i perioder med nedbør eller etter nedbør. Det er grunn til å tro at periodene med vannstand under gammel normalvannstand vil øke dersom LRV senkes; som vist i figur 5-117. Normal båtbruk med tilhørende fiske er ikke mulig når vannstanden i Holmavatnet er under gammel normalvannstand.

Konklusjonen i fagrappport naturressurser om at «*senkning av LRV likevel ikke er ventet å påvirke utmarksressursene i særlig grad*» er feil. Tilgjengeligheten vil bli svekket.

**Vilkårsrevisjon side 34:** Lyse opplyser at «*det er etablert nyere båtutsett ved Holmavatnet og Sandvatnet med støpt dekke*». Grunneier bemerker at dette er uriktig.

**OU Side 118 pkt 4.13 Påvirkning og konsekvens siste avsnitt:** Omsøkt tiltak beskriver at «*For de som benytter båt til tilkomst til jaktområder og fiske på Holmavatnet kan en endring av i fyllingsmønster og senking av LRV medføre ulemper knyttet til å få båter opp og ned av vannet*». Dette er en grov undervurdering av grunneiers situasjon. Det er ikke bare snakk om en «ulempe» eller «praktiske utfordringer» for grunneier (OU side 124).

I dag har grunneier ikke rett til båtøpptrekk verken ved enden av anleggsvei, ved jakthytte i Pytten eller i Naustdalen.

Grunneier samt sauegjetere, jegere og fiskere har faste landingssteder ved enden av anleggsvei, ved Pytten, i Naustdalen og i Vivik (ferdsel til jakthytte ved Isvatnet) i fbm næringsvirksomheten. I tillegg er det tilfeldige landinger andre steder i fbm jakt og sauesamling om høsten.

- Hvordan vil det være praktisk mulig å etablere båtøpptrekk på steder der det ikke er bilvei eller tilgang til strøm?

**OU Side 118; siste avsnitt:** «Noen holmer og skjær i magasinet kan bli lettere tilgjengelig dersom vannstanden blir lav i sommersesongen som når sau er på beite». Lettere tilgjengelig holmer og skjær blir et problem for saueiere, ikke en fordel som en kan få inntrykk av gjennom beskrivelsen i OU.

- Er det grunneier eller Lyse som skal hente disse sauene tilbake til fastlandet dersom vannstanden øker?

#### 4.3.3. Senkning av LRV - Ferdseil på Holmavatnet om vinteren og isforhold

Det fremgår av OU s. 124 at isen vil svekkes betraktelig ved langvarige vekslinger mellom kjøring og pumping til Holmavatnet, noe som blir problematisk for all ferdsel på Holmavatnet vinterstid.

**Fagrappport hydrologi side 103 punkt 7.3.3.** «I hvor stor grad isforholdene på og langs reguleringssonen i Holmavatnet vil endre seg som følge av utbyggingen er vanskelig å fastslå basert på foreliggende kunnskap. Det forventes større grad av oppsprekking og råker i strandsonen i magasinet som følge av større vannstandsvariasjoner vinterstid.»

**Fagrappport hydrologi side 19:** «Dersom det kommer noen intense tilsigsrunder på vinteren, er det nok disse som vil kunne gi størst endring fra dagens kjøremønster, der en i stedet for å produsere vannet nedover i vassdraget, heller har et ønske om å pumpe det oppover.»

**Fagrappport hydrologi side 96; punkt 7 Isforhold:** Generelt: «Isen vil være dårligere enn på uregulerte vann; spesielt ved inntak og utløp av overføringstuneller. Der kraftverksutløpet går ut i en islagt innsjø, dannes det som regel en råk». Ifølge fagrappporten vil det kunne være i) oppsprukket is langs land, ii) tynn is langs land, iii) ufarbart om våren, iv) oppsprekking og overvann kan bli omfattende og utfordrende å krysse reguleringssone ved veksling mellom tapping og fylling, v) usikker is pga. strømningshastighet og vi) åpne områder/råker nær tunnelutløp».

Grunneier bemerker at verken fagrapportene eller OU inneholder konkrete vurderinger av lokale isforhold i Naustdalsbassenget, rundt Naustdalsneset eller for Holmavatnet. Basert på fagrapportene legger grunneier til grunn at isen ikke lenger kan brukes til trygg ferdsel gjennom hele vinteren. Grunneier har behov for snøskuter transport over vatnet på seinvinteren i fbm forhåndslagring av salt på eiendommen samt leveranser av ved, proviant og utstyr til jakt utleiehytte ved Isvatnet.

- Grunneier ønsker redegjørelse om hvordan isforholdene vil være ved Naustdalsneset ved kontinuerlig pumping eller tapping vinterstid,
- Grunneier ønsker redegjørelse om det vil redusere negative effekter på fisket og isdannelse dersom inntaket flyttes til øst for Naustdalsholmen?
- Hvordan skal grunneier kunne ivareta dagens transportbehov som skjer med snøskuter over Holmavatnet?

Endringer i isforholdene vil også kunne medføre at kvisteløypen som i dag går fra Holmavasshytta til Pytten må legges om.

- Hvordan vil villreinen påvirkes dersom det etableres en ny kvisteløype fra Holmavasshytta?



På lukehuset ved Sandvatnet er det satt opp et skilt som viser «Farlege område med sterk straum» og «Område med særleg usikker is». OU og fagrapportene inneholder ingen opplysninger om hva som etter utbyggingen må regnes som "Farlege område med sterk straum" eller "Område med særleg usikker is" i Holmavatnet.

- For allerede nå å kunne vurdere konsekvensene for båttransport og fiske sommerstid samt ferdsel vinterstid ber grunneier om at det utarbeides kart som viser "Farlege område med sterk straum" og "Område med særleg usikker is" for Holmavatnet basert på omsøkt utbyggingsplan.

#### 4.3.4. Senkning av LRV – fiske

Senkning av LRV ha svært negative konsekvenser for ørreten og fisket. Garnfiske blir vanskelig tilgjengelig, og fiskebestanden vil bli forringet pga. at skjoldkrepsen forsvinner som fiskens viktigste næringsgrunnlag.

**Vilkårsrevisjon side 35 pkt 7.1 Fisk og vannmiljø:** Det er her dokumentert at en kan forvente betydelig mindre av krepsdyrarter som ørreten lever av dersom LRV senkes. «*Det vil i sin tur resultere i dårligere vekst og vekststagnasjon*»

**I OU side 95: 3. avsnitt:** «*Det kan ikke utelukkes at senkning av magasinet vil kunne påvirke forekomst og av skjoldkreps og vårfluelarver*». Dette er etter grunneiers syn for nøytralt. Det står på OU side 99 at omsøkt tiltak vil ha «*Stor konsekvens (---)*» for levetilstand for vannplanter og organismer dersom LRV senkes, noe som igjen vil føre til dårligere mat tilfang for ørret.

Kondisjonen på ørreten i Holmavatnet er i dag bedre enn for ørreten i Sandvatnet. Det kan være flere årsaker til dette, men det er mer tilgang på skjoldkreps i Holmavatnet siden regulerings høyden er mindre enn i Sandvatnet. Dersom LRV senkes i Holmavatnet med 5 m vil det forverre kondisjonen på ørreten og i neste omgang gjøre grunneiers næringsvirksomhet (utleie av jakt og fiske) vanskeligere siden fisket vil være mindre attraktivt.

**I OU side 74; punkt 4.2.2** er det gitt en beskrivelse av magasin vannstander/magasin fylling.

- Vil det bli mindre tetthet av ørret ved HRV ved omsøkt tiltak i forhold til dagens situasjon?
- Hvor stort totalvolum har Holmavatnet ved hhv. omsøkt LRV og HRV?
- Grunneier ber om en redegjørelse for hvordan fisket i Naustdalsbassenget vil påvirkes ved kontinuerlig produksjon fra Holmavatnet.

**I OU Side 96 Tabell 4-9** er konsekvensen for Holmavatnet angitt å være «Noe negativ konsekvens». Det vises her også til Fagrapport fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø:

- Side 4: «*En 15 m regulerings sone overstiger tålegrensen til flere bunnlevende organismer. Fisken vil miste noe av næringsgrunnlaget i tillegg til at enkelte gyteområder vil være utilgjengelig*».
- Side 111 i samme fagrapport «*En senkning ned til 15 meter vil endre tilstanden for støtteparameteren for hydrologi på fisk, fra dårlig til svært dårlig der grenseverdien er 12 m regulerings sone. Senkningen ligger under kalkulert tålegrense for vårfluer, snegler og marflo. I dag ligger tilstanden for fisk på god i Holmavatnet basert på CPUE, men med en nedgang i både næringstilgang og gyteområder kan denne forringes*».

- Side 113 i samme fagrapport: Holmavatnet får "Stor negativ konsekvens (---). Grunneier bemerker her at det er dårlig sammenheng med tabell i samme rapport side 4 som samlet setter konsekvens til «Middels negativ konsekvens»

**Samlet konsekvens for reguleringen bør være «Stor» negativ konsekvens pga konsekvensen for ørretbestanden i Holmavatnet.**

#### 4.3.5. Senkning av LRV – villrein

Som vist i punkt 4.2 ovenfor gjør den manglende kunnskapen om isforhold ved bruk av pumpekraftverk at det etter grunneiers syn ikke er grunnlag for å konkludere at omsøkt tiltak vil ha «Noe positiv konsekvens (+)» for villrein i Holmavassåna biotopverneområde (OU tabell 4-26).

#### 4.3.6. Er det behov for å senke LRV?

Det er ikke dokumentert at LRV må senkes 5m for å kunne overføre vann fra Tverråno til Holmavatnet:

- o Fagrapport Hydrologi side 83: 40 mill m<sup>3</sup> ekstra magasinkapasitet (fra 96 til 136 mill m<sup>3</sup>) gjøres tilgjengelig dersom LRV senkes 5 m. Overføringen av vann fra Tverråno utgjør 12,3 m<sup>3</sup>, dvs. 30% av den ekstra magasinkapasiteten.
- o OU Side 62; 3.13.1 punkt 4: «*Utvidet regulering av Holmavatnet ved senkning gir også mulighet for å innfri krav i vilkårsrevisjonen om mer naturlig tapping fra Isvatnet ved overføring og lagring i reguleringsmagasin Holmavatn*».
- Hva vil være den økonomiske konsekvensen dersom LRV ikke senkes i) med fortsatt pumpekraftverk og ii) med/uten bekkeinntak i Tverråno?
- Grunneier ber om redegjørelse for behovet for å senke LRV i Holmavatnet dersom dagens drift med vintertapping fra Isvatnet fortsetter. Evt. overløp i Holmavatnet vil da gå til Sandvatnet.
- Grunneier ber om redegjørelse for verditapet dersom Holmavatnet renner til Sandvatnet i stedet for til Kvanndalsfoss.

#### 4.4. Lukehus og inntak under vann i Holmavatnet

Det er planlagt et nytt inntak i «Naustdalsbassenget». Det nye inntaket vil bare være 3 meter under LRV, ha en diameter på 6 meter og ha et maksimalt vanninntak på 30 m<sup>3</sup>/s. Ved tapping eller pumping vil svært store vannmengder forflyttes på kort tid. Inntaket er på 1040 moh og Kvanndal 2 vil ha maksimal slukeevne på 30 m<sup>3</sup>/s ved turbinering og 25 m<sup>3</sup>/s ved pumpedrift (Fagrapport Hydrologi s 83).

Virkingen av et slik inntak inne i Naustdalsbassenget er ikke utredet.

- OU side 77 beskriver at Holmavatnet kan stige maksimalt 25 cm/døgn ved pumping + naturlig tilsig. Hvor mye vil vannet stige ved hhv. LRV og HRV som følge av pumping?
- Vil det bli en permanent virvel over inntaket ved turbinering ved lav vannstand?
- Grunneier ber om at det redegjøres for hvordan strømmene rundt inntaket blir ved lav vannstand. Det må fremgå hvorvidt det er trygt å kjøre med båt over inntaket ved vannstand nær LRV, og også hvor høyt Holmavatnet må være for at det skal være trygt å ferdes med båt over inntaket.



- Figur 3-21 i OU. Grunneier ber om å få et kart med større målestokk, ekvidistanse samt dybder ved LRV for å se hvordan 68/1 påvirkes ved i) enden av anleggsveien, ii) Pytten jakthytte og iii) Naustdalen.
- Figur 3-22 i OU. Grunneier ber også om kart som viser hvordan det ser ut ved LRV på 1043, og kartet må også vise Naustdalsneset og Naustdalsholmen.

Grunneier motsetter seg at lukehus og utslag under vann skal plasseres i det delvis avlukkede «Naustdals-bassenget». Utslaget må heller plasseres øst for Naustdalsholmen, der det er et langt friere og åpnere område. Dersom utslaget blir plassert som omsøkt vil det i vesentlig grad minske grunneiers bruksmuligheter av Naustdalen.

I OU side 66 tabell 3.7 er det oversikt over eiendommer som berøres av utbyggingen. 68/1 er eier av sjøbunnen under HRV. 68/1 er ikke inkludert som grunneier for tiltakene «Nytt inntak i Holmavatnet under LRV» og «Regulering Holmavatnet».

68/16 har jakt- og fiskehytte i Naustdalen og vil også være berørt.

#### 4.5. ISVATNET, LITLAVATNET OG TVERRÅNO

Naturlig avrenning fra Isvatnet vil gi økt vannføring i vassdraget. Vading for folk og dyr på turveien fra Naustdalen til Djupetjønn, Isvatnet og Litlavassnuten blir da vanskeligjort/umulig. Samme problemer oppstår på flaten ved innløpet til Litlavatnet og ved utløpet av Litlavatnet.

Det blir nødvendig med 3 broer av hensyn til jakt, fiske og sauer på beite.

Grunneier ber om flere redegjørelser:

- Vil gytingen i Litlavatnet bli påvirket av tilførsel av kaldt Isvatn?  
Litlavatnet var fisketomt fram til ca 1970 trolig på grunn av lav vanntemperatur. I dag er det naturlig gyting i vannet. Hvordan vil vanntemperaturen i Litlavatnet vil påvirkes av kaldt vann fra Isvatn? Kan det påvirke naturlig gyting?
- Gjennomføring og varighet av anleggsperiode for bekkeinntak, og dens påvirkning på jakt og fiske.
- Vil vegetasjon i bekkeløp og nedstrøms bekkeinntak påvirkes?
- Fremleggelse av kart som viser ny normalvannstand i Isvatnet?
- Det er ønskelig med en redegjørelse av påvirkningen på Djupetjønn og vassdraget til Litlavatnet.

**Fagrapport Hydrologi side 107:** Der er det vist til at har vært erosjon ved innløpet til Litlavatnet, og at denne økte kraftig etter overføring fra Isvatn ble satt i drift. Det er uttalt at «*Fra historisk flyfoto ser det ut til at erosjonen har stabilisert seg og det har ikke vært endringer/økt omfang av erosjon de seinere årene*».

- Er de foreslåtte endringene for Isvatnet begrunnet i økonomi eller miljømessige årsaker?
- Hvor mye forbedres økonomien ved foreslåtte endringer for Isvatnet?

**I Fagrapport naturressurser: side 53; 5.2.2 andre avsnitt:** er det vist til at «*Tverråna vil ha minstevannslipp men har ingen gjerdefunksjon i dag. Når tiltaket er i drift er det ikke ventet*

*påvirkning på næringsmessig utøvelse av jakt og fiske eller beitetilgangen i særlig grad. Påvirkning vurderes å være relativ ubetydelig».*

I konsekvensutredningen er det sett bort fra at vannføringen fra Djupetjørnane til Litlavatnet blir tredoblet og at vannføringen nedstrøms Litlavatnet øker 50%. (se nedenfor)

**OU side 99 tabell 4-13 om påvirkning og konsekvens:** Vurderingene tar ikke hensyn til at vannføringen i Djupetjørnane utløpsbekk tredobles. Vannføringen i Tverråno fra Litlavatnet til inntaket øker 50%. Betydelig konsekvens for vading sommer og høst (se punktet nedenfor).

**OU side 36 punkt 3.7.1 og Fagrapport Hydrologi side 35:** Vannføringen i vassdraget mellom Isvatnet og Litlavatnet vil være nesten 300% av uregulert vannføring og nedstrøms Litlavatnet vil vannføringen øke med 50%.

I dag er vannføringen sommer og høst slik at mennesker og sauer kan vasse åno ved normal vannføring

- i) mellom Djupetjønn og Litlavatnet
- ii) på flaten ved innløpet til Litlavatnet
- iii) ved utløpet av Litlavatnet.

Vannføringen har vanligvis ingen gjerdeeffekt. Det vil være vanskelig for mennesker og sauer å krysse dette vassdraget dersom vannmengden øker vesentlig fra dagens nivå. Vassdraget vil da få en naturlig gjerdefunksjon for mennesker og for sauer og vil gjøre det mer tidkrevende å samle sauene om høsten. Sauebeitet blir mindre attraktivt for utleier.

**OU side 118; tabell 4.13; Påvirkning og konsekvens siste avsnitt:** Det er ikke omtalt at Tverråno ned til bekkeinntaket går fra å være en vannstreng uten gjerdefunksjon til å få en gjerdefunksjon. Kontinuerlig avrenning fra Isvatnet mot Litlavatnet og Tverråno medfører at vassdraget får en naturlig gjerdefunksjon i) mellom Djupetjørn og Litlavatnet, ii) på flaten ved innløpet til Litlavatnet og iii) ved utløpet av Litlavatnet.

**OU side 124; 4. siste avsnitt:** Økning i vannføring mellom Djupetjørnane og bekkeinntaket i Tverråna vil påvirke friluftslivet og næringsvirksomheten i området som beskrevet ovenfor. Det er feil å omtale at dette påvirkes i liten grad.

**OU side 62; punkt 3.13.1 (4) og Fagrapport Hydrologi side 34:** «Til nå har luken blitt åpnet tidlig vinter (slutten av november) og blitt stengt før snøsmelting ca. 1. april».. Ny tappestrategi skal prøves ut vinteren 2023/24 (Ref side 54 i Villkårsrevisjonsdokument).

- Hva er resultatene for opplyst ny tappestrategi vinteren 2023/24?
- Hva vil være konsekvensen for økonomien i OU ved jevn tapping av Isvatnet januar – april?

**Fagrapport Hydrologi side 15:** Det planlegges å ha minstevannføring på 100 l/s hele året nedenfor bekkeinntaket fra Tverråna.

- Grunneier ønsker å vite grunnlaget for fastsettelsen av minstevannføring på 100 l/s og hva som vil være konsekvensen av at minstevannføringen enten er større eller mindre?
-



#### 4.6. SANDVATNET

OU medfører et sterkt redusert tilsig til Sandvatnet ved at det ikke kommer vann fra Isvatnet, Litlavatnet eller Holmavatnet.

**OU side 99 Tabell 4-13 Holmavassåno:** Det vil ikke være noe tilsig fra Holmavatnet, så dette vil ha negativ konsekvens for Holmavassåno.

**OU side 21; tabell 3-4:** Sandvatn arealet i dag er 38,5 km<sup>2</sup>, tilsiget 94,2 mill m<sup>3</sup>/år og magasinivolumet 66 mill m<sup>3</sup>.

- Hva blir areal etter omsøkt tiltak?

**OU side 95; Påvirkning og konsekvens, 4. avsnitt:** «Det må antas at magasinfyllingen i Sandvatnet vil påvirkes noe grunnet ytterligere økt fleksibilitet i kjøremønstre.»

Det er ikke redegjort for hvordan driftsmodus for Sandvatnet endres med mye mindre tilsig til Sandvatnet; dvs verken vann fra Holmavatnet, Litlavatnet eller Isvatnet.

Grunneier ber om redegjørelser:

- Hvordan blir driftsmønsteret for Sandvatnet med omsøkte tiltak når tilsiget er vesentlig redusert.
- Vil periodene med lav vannstand forlenges?
- Hvor mye blir tilsiget til Sandvatnet redusert; fra 94,2 mill m<sup>3</sup>/år til ? m<sup>3</sup>/år.
- Hvor lang tid tar naturlig fylling av Sandvatnet fra LRV til HRV ved omsøkt tiltak, uten forbruk av vann?
- Hva vil være den økonomiske konsekvensen om regulerings høyden for Sandvatnet reduseres fra 25 m til 10 m pga redusert tilsig?

#### **Avbøtende tiltak i fbm vilkårsrevisjon; uavhengig av gjennomføring av OU:**

- Større tilløpsbekker til Sandvatnet på østsiden av magasinet bør forlenges betydelig (Ref. forslag i Fagrappport Fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø, side 117).
- Veibom flyttes til avkjørsel til lukehuset på Sandvatnet.
- Antall nøkler til veibom reduseres for å styrke levevilkårene for villrein. Grunneiere i Vinje har ingen tinglyst rett til å bruke anleggsveien.

#### 4.7. TVERRSLAG HAVREVATN MED KRAFTSTASJON

Omsøkt tverrslag ved Havrevatn med kraftstasjon vil medføre store inngrep i landskapet. De omsøkte inngrep vil også forringe beite- og stølsretter i området.

Veien bør legges i tunell lenger øst, og veien bør uansett fjernes etter bygging.

- Hvor ofte skal det være tilsyn til kraftstasjon?
- Skal veien nå vinterbrøytes lenger opp enn til Gardabakken; eller brøytes opp om våren?

#### 4.8. NYE TIPPER OG UTFYLLING AV EKSISTERENDE TIPPER PÅ GNR 68 BNR 3

Det er omsøkt 4 nye tipper, og utvidelse av 2 eksisterende tipper.

Nye tipper bør unngås. Tunnellmassene bør prioriteres brukt til utvidelse av den smale og rasfarlige Garabakkjen, utvidelse av eksisterende tipp ved Kvandalsfoss, og de øvrige forslag som fremgår av pkt 4.9 og pkt 4.11.

Grunneier gnr 68 bnr 3 ønsker også at tunnellmasser kan brukes til å etablere skogsveier i skogsområder det i dag ikke er adkomst til.

Ved utvidelse av eksisterende tipp ved Kvandalsfoss vil grunneier miste sommerstølen «Kvelvane» og adkomst til sommerstølen.

#### 4.9. KVANNDALSDAMMEN OG KVANNDALEN

- Vil strømforholdene i Kvanndalsfoss sommer og høst endres etter omsøkt tiltak (med tanke på bruk av båt)?

**Fagrapport friluftsliv side 35:** *«I tillegg til DNT's brukere er Kvanndalen et populært turområde for lokale brukere. De fleste kjører til dammen og går innover langs DNT's sti. Grunneiere bruker støler i områder som hytter, og det jantes både villrein og småvilt i området»* samt *«Området er mye brukt av lokale og har også innslag av regionale og nasjonale brukere»*. Grunneier bemerker at det er flere lokale brukere enn DNT brukere.

Næringsinteressene er også representert ved saueiere fra Ryfylke har beitelag og tilsyn av sauer i Kvanndalen. Disse er ikke nevnt som brukere av Kvanndalen.

**OU side 123 tabell 4-36 Oppsummering verdi i ulike delområder:** *«Kvanndalen får stor verdi på grunn av opplevelseskvalitetene, men lavt på skalaen da bruksfrekvensen ikke er så høy»*. Beskrivelsen av bruksfrekvensen gjenspeiler ikke Fagrapport Friluftsliv (ref. punktet ovenfor). Årsaken til at bruksfrekvensen ikke er enda høyere, skyldes at sauevegen/stien som ble anlagt av RSK i fbm etableringen av Kvanndalsfoss magasinet har dårlig kvalitet; bratte stigninger og erosjon i bakkene. Adkomsten til Kvanndalen var mye bedre før RSK reguleringen fordi sauevegen/stien da gikk gjennom dalen uten bratte stigninger. Lav bruksfrekvens i dag kan ikke brukes som et argument for plassering «lavt på skalaen».

**Vilkårsrevisjon Side 41: Ferdsel på vegar og stier – nordsiden av Kvanndalsfoss:** *«Når det gjeld stien langs Kvanndalsmagasinet vart det i den opphavlege konsesjonen stilt krav om omlegging av den gamle stien gjennom Kvanndalen sidan denne vart demt ned. I følgje konsesjonen skulle dette vere eit eingongstiltak. Stien inngår i dag i DNT sitt rutenett, og er merka og vedlikehalde av DNT. RSK har per i dag ikkje vedlikehaldsansvar for denne stien. Behov for stien/kløvvegen til eventuell nyttetransport sommarstid er løyst gjennom ein minneleg avtale mellom RSK og grunneigarane der grunneigarane vert tilbydd nyttetransport via helikopter»*.

Sauevegen/stien på nordsiden av Kvanndalsfoss beskrives som om det er en DNT tursti. Det har vært ferdsel innover i Kvanndalen i fbm næringsvirksomhet i mer enn 150 år. Stien som RSK anla på nordsiden av Kvanndalen er en saueveg/sti som brukes i fbm næringsvirksomhet. 500-600



sauer fra grunneierne og beitelag fra Ryfylke bruker sauevegen vår og høst. Saueeierne bruker også vegen jevnlig sommer og høst i fbm. tilsyn av sau på beite. Sauevegen inngår i DNTs rutenett, men har en mye viktigere rolle for andre enn de få DNT turistene. DNT har ikke noe vedlikeholdsansvar.

Siden isen på Kvanndalsfoss ikke lenger er trygg vinterstid har grunneierne fått en prøveordning med et fåtall helikopterturer for bl.a. materiell til større vedlikeholdsoppgaver og forhåndslagring av salt. Det skjer imidlertid mye «nyttetransport» sommerstid som ikke løses med helikoptertransport.

#### **Avbøtende tiltak i fbm vilkårsrevisjon; uavhengig av gjennomføring av OU:**

- Siste års prøveordning med helikopterflyvning i Kvanndalen må gjøres permanent. Det må også være mulighet for flere hiv i fbm større vedlikeholdsprosjekter.

Sauevegen fra Kvanndalsdammen til Fleså er en erstatningsveg fra første oppdemming av Kvanndalsfoss på 60-tallet, og er lite egnet til saueveg med 500-600 sauer som drives til og fra beite. Deler av stien er også svært bratt og smal, og også delvis erodert på smale strekk med bratte dalsider, og dermed vanskelig egnet som saueveg.

- Sauevegen bør utbedres og forbedres, alternativt legges om i ny trase på nordsiden av Kvanndalsfoss eller på ny fylling på sørsiden av Kvanndalsdammen; inn til Bu-liane.

#### **4.10. TUNELLINNGANG STEGABØEN**

- Vil tunellinngangen berøre eller påvirke 65/2 på noen måte?

#### **4.11. HÅMO**

##### **4.11.1. Deponi**

Grunneier bemerker at det må legges jord på fyllingen slik at den kan brukes til beitemark.

- Hva har avgjort lokasjon og utforming der deponiet nå er plassert?
- Søker må redegjøre for hvor stor omsøkt fylling blir i lengde/bredde/høyde/totalt antall kubikk,
- Hvor mange mål fylling vil det bli på hhv 65/1 og 65/2?
- Søker må også redegjøre for hva som har bestemt utforming av fylling, og om den er detaljprosjektert.

**Fagrapport Landskap side 61:** *”Den eksakte bruken og plassering av masser på Håmo må samordnes med planen for en eventuell ny transmisjonsnettstasjon i området. Det kan derfor bli endringer i lokaliseringen på Håmo innenfor den tilgjengelige flaten i området”.*

**Fagrapport naturressurser side 52:** *«Massene på Håmo vil trolig brukes til bygging av ny transformatorstasjon på Håmo, eller så kan de legges i permanent deponi på Håmo. Bruk i transformatorstasjon legges til grunn for utredningen.»*

- Er konsekvensutredningen i Fagrapport Naturressurser basert på at trafostasjonen plasseres på massedeponiet i Håmo?
- Vil det være permanent vei og strøm fram til deponiet?

#### 4.11.2. Trafostasjon

- Grunneier stiller spørsmål ved hvorfor det planlegges så stor trafo stasjon, og heller ikke en enkel slik som i Havrevassjuvet.
- Det må redegjøres for hvor stort areal som skal avsettes til stasjonene, og om dette inkluderer både Lyse anlegget og Statnetts anlegg.
- Det bes opplyst når det vil foreligge planer for Statnetts tilkobling til trafostasjon. Grunneier kan ikke ta stilling til omsøkt tiltak før Statnetts planer også er kjent.
- Det bes også opplyst om det er vurdert andre lokasjoner for trafostasjonen, f.eks. på den nye fyllingen eller andre steder.

#### 4.12. ROALKVAMSÅNO

**Fagrapport naturmangfold side 14; 8. avsnitt:** *«I store deler av tiden er det forventet at kraftverket vil kjøres med en slukeevne på rundt 2,0 m<sup>3</sup>/s, men i perioder med svært lavt tilsig eller lave priser kan kraftverket bli kjørt ned mot 1,0 m<sup>3</sup>/s.»*

- Hva er grunnlaget for forslaget om minstevannføring på 1 m<sup>3</sup>/S, og ikke 2 eller 2,3 m<sup>3</sup>/S (ref. OU side 12; siste avsnitt)?

**Fagrapport Fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø side 85:** *«Ved minstevannslipp 0,5-2 m<sup>3</sup>/s anbefales minstevannføring sees i kombinasjon med habitattiltak.»*

- Grunneier ber opplyst om det vil bli ytterligere kultivering av elveleiet for å få fisk til å gå opp i elva?

**Fagrapport Fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø side 86:** *«Det er opplyst om at det vil være mest lønnsomt å kjøre Nordmork kraftverk framfor øvrig kraftverk med inntak i Kvanndalsmagasinet, slik at det kan forventes betydelig driftstid.»*

- Hva er konsekvensene for økonomien om minstevannføringen økes fra 1,0 m<sup>3</sup>/s til 2,0?

#### Fagrapport Hydrologi side 95 pkt 6.2 Frostrøyk

- Hvilke temperaturer/meteorologiske forhold vil gi frostrøyk langs elven, i Gardane og i Roalkvam?
- Hvor mange dager vil det bli frostrøyk på disse stedene i løpet av en «gjennomsnittlig vinter»?

**OU side 79; punkt 4.3 Vanntemperatur:** På varme sommerdager er det i dag mulig å bade i kulpene i Roalkvamåno med temperatur opp mot 20 grader.

- Hvordan vil vanntemperaturen i Roalkvamåno påvirkes ved turbinering i Nordmork kraftverket?

Kulpene nedstrøms Kvanndalsfoss kan ikke brukes til bading pga fjellet holder vannet kjølig (ref. kommentar side 125).



#### 4.13. UTLØP I SULDALSVATNET

- Dersom det foreligger et detaljkart for utløpet ønskes dette fremlagt.
- Det bes redegjort for hvordan planlagt utløp vil påvirke strømforhold, oppvirvling av slam, og om båthavnen vil påvirkes. Det bes opplyst hvilke mengder vann det er tale om for eksempel i forhold til Kilen.

**OU side 48 siste avsnitt – Utløp transporttunnel:** Grunneier ønsker fremlagt kart som viser detaljer hvor utløpet skal være i Suldalsvatnet, med dybder.

- Vil utløpet være som i Kilen? Hvor store mengder vann i forhold til utløpet i Kilen?
- Hvordan vil utløpet påvirke strømforholdene i Suldalsvatnet (f.eks. oppvirvling av slam og konsekvenser i nærområdet for båtbruk, båthavn og fiske)?

**Fagrapport Hydrologi side 3, siste avsnitt:** «*Vanntemperatur vil i liten grad bli påvirket, men lokalt nær kraftverksutløpene i ... Suldalsvatnet kan det som følge av økt vannføring bli endringer i forhold til i dag*».

- Vanntemperaturen i og rundt båthavnen i Roalkvam er opptil 22 grader på varme sommere i dag. Hvor mye vil max temperatur reduseres etter omsøkt tiltak?

#### 4.14. KRAV OM AVBØTENDE TILTAK I TILFELLE OPPGRADERING OG UTBYGGING

##### 4.14.1. Tunnelmasse

Generelt bør det vurderes flere lokasjoner for deponering. Tunnelmasse bør brukes for å gjøre ferdselen tryggere og enklere.

Blant annet bør veien i Garabakkjen forbedres ved utfylling på utsiden av dagens trasé. Veggen er smal og svært rasutsatt.

Videre er det våtmark/myr-områder på både 65/2 og 68/3 som kan være egnet for steinfylling og jord for beitemark.

For 68/3 er det ønskelig å få opparbeidet skogsveger i skogområder der det i dag ikke er adkomst.

Forholdene for snøscooter-kjøring bør forbedres fra Kvanndalskrysset mot Kvanndalen, bl.a. ved å fylle ut den første dumpen. Det bør også fylles på stein ved den Grå ura, hvor det i dag foretas spaing for snøscootere.

##### 4.14.2. Trafikksikringstiltak mellom Kilen og Kvanndalskrysset

Det vises til foreslåtte tiltak i Roalkvam innsendt av Valborg Sandal.

##### 4.14.3. Helikopterflyvning

Bruk av helikopter må hensynta villreinjakt og bør unngås i august og september.

##### 4.14.4. Isvatnet, Litlavatnet og Tverråno

Det vil være behov for nye 3 broer for sauer, jegere, fiskere og gjetere på vadestedene for å opprettholde dagens tilgjengelighet for vassing; i) nedstrøms Djupetjørn, ii) på flaten ved innløp til Litlavatnet og iii) ved utløp av Litlavatnet.

Dagens tapperegime for Isvatnet bør ikke endres dersom det ikke bygges 3 nye broer som sikrer kryssing av vassdraget.

#### **4.14.5. Holmavatnet**

LRV bør beholdes på 1048 moh av grunner tidligere redegjort for.

OU side 80; siste avsnitt omtaler at kunnskapsgrunnlaget vedr. pumpekraftverk er begrenset; og isforholdene vinterstid ved ulike scenarier ikke er beskrevet. Holmavatnet er en viktig ferdselsvei vinterstid for næringsvirksomhet og turister og det må legges inn gode marginer som gjør at det er lite sannsynlig at isen er utrygg i perioden 1. februar – 30. april.

Manøvrering av Holmavatnet for å sikre opprettholdelse av skjoldkreps som spiller en vesentlig rolle som fiskeføde (Ref forslag side 119 i Fagrapport Fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø)

Dersom LRV senkes må RSK ha ansvar for å hente sauer fra holmer som ikke lenger er landfaste pga. høyere vannstand i Holmavatnet.

OU side 137 Avbøtende tiltak Holmavatnet

*«LK ønsker å legge til rette for naturlig rekruttering i våre reguleringsmagasin. Dersom det gis tillatelse til ny LRV vil det være naturlig å vurdere dette». Dette bør gjøres uavhengig av tillatelse til ny LRV eller ikke. Det vises til Revisjonsdokumentet side 4 der Lyse skriver at de «vil vurdere naturpositive tiltak som strekk seg lengre enn konsesjonskrava»*

Hovedproblemet for ørreten ved ny LRV er redusert mat tilfang. Hvordan kan LK bedre dette?

**OU side 138 Friluftsliv:** Alternative trygge vinter traséer må også diskuteres med grunneiere. Skiløype mellom Holmavasshytta og Sloaros/Bleskestadmoen må tilpasses tiltaksplan for villreinen.

#### **4.14.6. Holmevassåno og Sandvatnet**

LRV for Sandvatnet bør heves vesentlig som følge av bortfall av tilsig fra Holmavassåna og Tverråna oppstrøms bekkeinntak.

Holmavassåno bør ha minstevannføring (Ref. forslag i Konsekvensutredning – Fagrapport landskap, side 69).

#### **4.14.7. Tverrslag Havrevatn**

Omsøkt veg bør legges i tunell lenger øst, og vegen bør uansett fjernes etter bygging.

Videre krav om avbøtende tiltak kan aktualiseres når spørsmål som er stilt ved pkt 4.7. er besvart.

#### **4.14.8. Kvanndalen**

Sauevegen utbedres, eller alternativt legges om ved bruk av tunellmasser.



#### 4.14.9. Håmo

Krav om avbøtende tiltak må avklares når spørsmål som er stilt ved pkt 4.11. er besvart.

#### 4.14.10. Roalkvamåno og Suldalsvatnet

Minstevannføring i Roalkvamåno settes til 2.0 m<sup>3</sup>/s. siden kraftverket mesteparten av tiden vil kjøre på rundt 2,0 m<sup>3</sup>/s (Fagrapport Landskap side 62).

Habitat tiltak i elveleiet for å forbedre funksjonsområder for fisk (Ref. side 120 i Fagrapport Fisk, ferskvannsorganismer og vannmiljø)

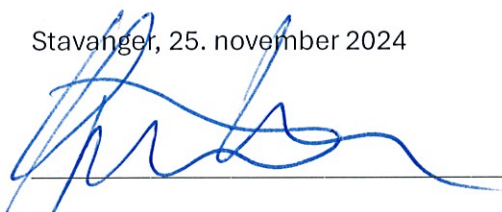
Utløpstunnelen i Roalkvam bør lokaliseres vest for Skivik (ca 1 km lenger vest enn foreslått utløp) for å redusere effekt på vanntemperatur i Roalkvam og strømforhold nær båthavnen.

Lyse bekoster opprustning og driftskostnader for dagens badeanlegg i Kilen siden bademulighetene i Roalkvamåno og i Roalkvam vil forsvinne med omsøkt tiltak.

#### 4.14.11. Kraftlinjer

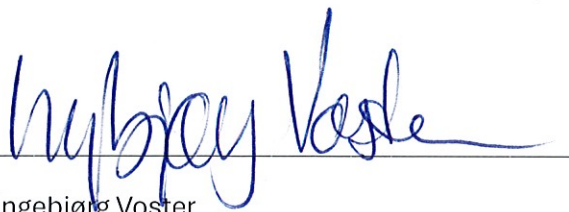
Som vist til innledningsvis under pkt 1 er merknadene ikke fullstendige da Statnett sine planer for kraftlinjer og trafostasjoner ikke er fremlagt. Krav om avbøtende tiltak må dermed vurderes etter dette er fremlagt.

Stavanger, 25. november 2024



Øystein Hus

Advokat



Ingebjørg Voster

Advokat